

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-383-5-13>

**THE SECOND WORLD WAR AND ITS LYRICAL
INTERPRETATION: TO THE PROBLEM OF RE-READING
THE WORK OF THE THAWERS, DISSIDENTS, HERMETISTS**

**ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА ТА ЇЇ ЛІРИЗОВАНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ:
ДО ПРОБЛЕМИ ПЕРЕПРОЧИТАННЯ ТВОРЧОСТІ
ВІДЛИГІВЦІВ, ДИСИДЕНТІВ, ГЕРМЕТИСТІВ**

Zelenenka I. A.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of Ukrainian Literature
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State
Pedagogical University
Vinnytsia, Ukraine*

Зелененька І. А.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української
літератури
Вінницький державний педагогічний
університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна*

Tkachenko V. I.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of Ukrainian Literature
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State
Pedagogical University
Vinnytsia, Ukraine*

Ткаченко В. І.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української
літератури
Вінницький державний педагогічний
університет
мені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна*

Kucheriava Yu. V.

*Teacher of the Ukrainian Language and
Literature,
Senior Teacher,
Vinnytsia Lyceum 29
Vinnytsia, Ukraine*

Кучерява Ю. В.

*учитель української мови та
літератури,
старший учитель
Комунальний заклад
«Вінницький ліцей № 29»
м. Вінниця, Україна*

Життєтворчість трьох гуцульських мистців, добре знаних в Україні й далеко за її межами, Дмитра Павличка, Тараса Мельничука, Василя Герасим'юка, є свідченнями того, як українці протистояли тоталітарному режиму – через притчево-алегоричну мову, через відкритий рух опору, через герметизм, екзистенційність, що доводять розвідки М. Лаюка [7, с. 450–452], І. Зелененької [4, с. 38–49], [5, с. 14–18], В. Ткаченко [6, с. 179–192].

Із одного боку, героїзм у війні був тим фарватером, у якому можна було працювати підсоветським авторам, а з іншого – не все про війну, зосібна, про рух опору, про резистанс і про імпеданс, можна було висловлювати. Поетів змушували фальшувати події, і з найвідоміших відлигівців у цьому сенсі найвідважнішу позицію мав Василь Стус, натомість, Михайла Стельмаха, Дмитра Павличка таки примусили до викривлення подій і до фальшування явища руху опору (згадаймо тут інтерпретацію синьо-жовтого та червоно-чорного прапорів, що є опозиційними в імпрезі майстра й символізують добу парадоксів, нерівності поведінки підрежимного автора та його покаяння, спогади про повстанську сотню «Спартана») [1].

У поезії «Божевільна» Дмитра Павличка, написаній уже в добу Незалежності, поет випрозорує сторінку власної біографії, юності на теренах гір, причетності до руху опору. За сюжетом, у дворі більшовицької тюрми містечка Яблунова гуцулку-верховинку привели на впізнання своїх синів серед убитих вояків УПА – і жінка впізнала всіх, додавши, що її синами є всі живі воїни. Символічним є завершення тристрофної діалогічної поезії, що містить репліку чекіста: «І страх з'явився в голосі чекіста: /– Ты баба сумашедшая, уйди!» [9, с. 4–5].

Життєва позиція дисидента Тараса Мельничука – це циклічні переживання війни, виживання, смерті й голоду, передчуття участі в русі опору (зі слів Мирослав Симчича, сотенного УПА Кривоноса, Тарас Мельничук не пропускав голодувань і підписувань актів протесту): «Мабуть, 44-й. Війна. У нас фронт. Тато викопали бурдей у потоці. І там ми ховалися. Бідний той сховок! Такі снаряди, як коновки, як бочки залізні, посилав маляр...» [8, с. 7], «Я й раніше видів умерлих і вбитих. Але я думав, що вони сплять. Виспляться – і встануть. А розірвані мінами і снарядами, – це розірвані. Їх збирали по кавалках, – де рука, де нога. Де на вербах кишки порозвішувані – їх збирали у мішки і кошелі, а потім... не знаю що... Кричали, плакали...» [8, с. 7–8].

Війна стала поштовхом для формування буферного простору в межах персонального, себто герметичного, що чи не найбільш позірно у творчості Василя Герасим'юка, у міфізації стійкості рідного Космача, де велися «останні найтяжчі бої УПА» [3], а його дід Іван Герасим'юк був командиром в УСС, інший – командиром лісових хлопців і відбув ув'язнення там, де єпископ УГКЦ Йосип Сліпий: «Завдяки йому я народився в Караганді...» [3].

Родина Герасим'юків повернулася з Казахстану після ХХ з'їзду КПРС, де було розвінчано культ особи Сталіна. Тому Василь Герасим'юк написав сценарій до фільму про УПА «Нам дзвони

не грали, коли ми вмирили...», прем'єрованого на першому Всеукраїнському кінофестивалі (1991) (інша назва «Сорок сьомий» пов'язана з боями сотень УПА проти загонів НКВС довкола Космача). У поезіях «Якщо в дальньому зимовому лісі...», «Вибігла серед ночі з хати...», «Кілька хвилин першої світової...», «Я промчався тунелем тих літ...» автор прозоро натякає на те, що Карпати є сталим символом незламності, національно-визвольної боротьби. Особливий колорит має поезія «Ах, лента за лентою...» зі збірки «Кров і легіт», у якій ватра знову чекає снарядів, бо в Київ летять гради й прибульці з Дикого Поля, а ліричний суб'єкт діалогізує з Христом про новітню жертву [2].

У сучасному іносказанні про опір режимам і світовим агресорам герметист Василь Герасим'юк доходить до метамодерну: «Просто я виріс у цих горах, / де в середині двадцятого століття / замордували найдостойніших...» [3] – і далі йменує опірних сучасників як «прокажених» [3]. А тому поет не вважає себе інтелектуалом, акцентує увагу на власній глибокій вірі апріорі, спадковій, на думку поета, від жертвної віри перших християн і вояків УПА [3].

Тарас Мельничук описував споглядання смерті серед війни та стан готовності до неї: «Смерть ішла перед нами. Смерть ішла за нами. Смерть була ліворуч і праворуч... На цілий світ. На всі Уторопи. Вдома тато читали Біблію: «Не вбий! – гриміло. – Не вкради! Не чужолож!.. І я не вбивав. Не крав. І не «чужоложив». Мені було шість років...» [8, с. 7] Батько Тараса, Юрій Мельничук, не приховував від сина, що таке смерть на війні: «Вони розбили снаряд. Кленцали. Вибух! Грім! Двох по вербах рознесло. По вільхах...» [8, с. 7]. Пишучи про смерть, гуцул ліризує, схоже до Михайла Коцюбинського в «Цвіті яблуні»: «Я дивлюсь, аж рот розкрив, як ворота. Очима мацаю, як пальцями, мерців. Трупи. Обпалені, безживні трупи. Ще вчора бігали, а нині – трупи. В одного вирвано обличчя. А другий взагалі без голови...» [8, с. 6–7], «В очах у мене трупи. В голові джмелі. Джмелі і трупи. Такі парубки великі, і – трупи. Трупи всюди. Трупи лізуть під груди...» [8, с. 6–7].

Тарасові Мельничукові, як і Дмитрові Павличку, імпонувала будь-яка можливість дотичності до постаті Івана Франка, зосібна, як опонента імперій, як батька Петра Франка, командира летунів УСС: «Ці опришки (тут – місцеві молоді повстанці) – це були шляхтичі з Березова – з того Березова, звідки етапом гнав жандарм босого Івана Франка до Коломиї...» [8, с. 21], «брат мій, Василь, – щоправда, не за цесаря, а вже за радянської влади, – сидів у тюрмі в Коломиї там, де й Франко. Франко був дорослий, а братові було 15 років, коли його забрала облава...» [8, с. 21].

В особливій поетичній формі Тараса Мельничук не передав би деталі інкримінування Василеві Мельничуку, односельцям причетності до формування повстанських загонів: «І привезли Василя. Напівживого. Три місяці лежав на постелі. Обертали його. Нічого не їв. Лиш варом із сушених малин закроплювався...» [8, с. 21].

Чи не найяскравіший спогад Тараса Мельничука – про пієтет упівців до постаті Тараса Шевченка: «Борітеся – поборете! Вам Бог допомагає...» – вогонь цих слів мене вперше обпik, коли я був хлопчиком... Раптом я глип – листівка (а я вже знав, що це таке) – листівка під кущем, під ялівцем. На листівці – зелена куля і Сталін з рийкою свині підриває ту кулю. Листівка закликала до боротьби за волю України і там, як піднятий до неба вогненний меч, слова: «Борітеся – поборете!...» [8, с. 13–14].

Отже, екзистенційні моделі відображення гуцульського світу як світу боротьби за волю в поезії згаданих мистців, відлигівця, дисидента й герметиста, стали антиподами вульгарно-соціального буття, бо людина не є периферійною до режиму, а спонукана індивідуальним зв'язком із предками, сучасністю, незвіданим майбутнім, яке, можливо, потрібно вибороти, як і свободу.

Література:

1. Гаврилович І. Дмитро Павличко : Моє життя складалося всіляко, та я не забув, що був стрільцем у сотні «Спартана»... *Галичина*, 25.04.2019.
2. Герасим'юк В. Кров і легіт. Чернівці : Букрек, 2014. 320 с.
3. Карп'юк В. З Гуцульщини : Василь Герасим'юк. *Збруч*, 11.06.2013.
4. Зелененька І. А. Рецепція «Тіней забутих предків» Михайла Коцюбинського в ліриці Тараса Мельничука й Василя Герасим'юка. *Літературознавчі студії* : збірник наукових праць. Випуск 17. Вінниця : «ТВОРИ», 2023. С. 38–49.
5. Зелененька І. «Чиї це ілюзії стенають плечима, якого народу...» : Тарас Мельничук і літературний процес 60–90-х років в Україні. Вінниця : «Едельвейс і К», 2008. 152 с.
6. Зелененька І., Ткаченко В. Етнокультурні коди в українській поезії доби реакції : від дисидентів до герметистів, від Тараса Мельничука до Василя Герасим'юка. *Філологічна освіта і наука : трансформація та сучасні вектори розвитку* : наукова монографія. Рига, Латвія : «Baltija Publisching», 2023. С. 179–193.
7. Лаюк М. Боротьба повстанців проти радянських окупантів у Карпатах у творчості Василя Герасим'юка. *Література та ідеологія. Колективна монографія*. Київ : НаУКМА, 2017. С. 450–460.

8. Мельничук Т. Автобіографія Тараса Мельничука. *Архів Н. Гнатюк*. 22 с.
9. Павличко Д. Три строфи : вірші. *Київ*. 2007. № 1. С. 4–22.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-383-5-14>

**THE ONTOLOGICAL PARADIGM OF METAMODERNISM:
THE RELEVANCE OF MODELING A NEW SYSTEM**

**ОНТОЛОГІЧНА ПАРАДИГМА МЕТАМОДЕРНІЗМУ:
ДОРЕЧНІСТЬ МОДЕЛЮВАННЯ НОВОЇ СИСТЕМИ**

Kokhan R. A.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of Foreign Languages
for Natural Sciences
Ivan Franko National University of Lviv
Lviv, Ukraine*

Кохан Р. А.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
для природничих факультетів
Львівський національний
університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Мисленнєвий горизонт сьогодення коливається у доволі значній світоглядній амплітуді, про що свідчать численні наукові, зокрема, міждисциплінарні дискусії. Web 5.0, штучний інтелект (зокрема, 2015 рік, коли програма перемогла гравця-людину в грі Go), посадка на поверхню комети, побутове використання штучного м'яса, детальна карта епігеному людини, зрештою, створення синтетичної ДНК, фото «чорної діри», квантовий комп'ютер – всі «симптомів» нового виміру існування людства, вочевидь, важко перелічити.

Суспільні трансформації, зумовлені, зокрема, технічним прогресом, а також досягненнями і надбаннями людства сьогодення, впливають не лише на спосіб існування людини та її буденне життя, але й на формування особистісної (зазвичай максимально суб'єктивованої) парадигми осягнення та осмислення цієї реальності. Власне, чільне місце у формуванні нової свідомості, здатної (проти)(ви)стояти у призначеному для неї хронотопі з усіма його атрибутами, займає література як індикатор інтелектуального / духовного «тут і зараз» людини, яка в змаганні з мета-світом все ще утримує активну позицію (спів)творця, однак потребує вказівки на шляху простування до глибин онтологічного сенсу.

Термінологічні дискусії, присвячені окресленню та бодай приблизному науково-критичному дефініюванню сьогодення, підкреслюють